

**BODNÁR GABRIELLA–ESTEFÁNNÉ VARGA
MAGDOLNA–LUDÁNYI ÁGNES**

**A SZEMÉLYISÉGGKÖZPONTÚSÁG
ÉRVÉNYESÍTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI A
PEDAGÓGUSKÉPZÉSSEN**

RESÜME: A basic condition of the renewing teachers' training is to have a proper carrier socialisation. In the first part we show a personality developing programme. It is followed by description of experience of the value exploring sechester and summary of TET (Gordon) observation.

In the last section we describe specialisations based on personality development and necessary for future students.

Iskolarendszerünk működése egy sor társadalmi funkció, illetve feladat megvalósítását nem biztosítja megfelelően. Zavarok mutatkoznak a szocializációs funkciók betöltésében is. Sem a társadalmi elvárásoknak, sem a hétköznapi szintjén a laikusoknak nem felelnek meg az oktatási rendszerben működő pedagógusok. Ezt a diszfunkcionális iskola rendszert maga a társadalom alakította ki, amely most bűnbakként szerepelteti. Munkánkban mégis arra keresünk választ, hogy a képző intézmények milyen módon képesek befolyásolni az iskola rendszer működését.

Az általános felsőoktatási célon túl, a pedagógusszakmával kapcsolatos célokkal igen sok nevelés-lélektani mű foglalkozik. Ezeket a célokat a "jó pedagógus személyiségrajzával" tesz láthatóvá: legyen autonóm, nagy szakmai tudású, harmonikus, empátiával bírjon, legyen jó kommunikációs képessége stb. Kreativitást is

számonkérnek a pedagógustól, hogy maga is képes legyen alkotó embereket nevelni.

Egy jól működő, hatékony pedagógus személyiségkép viszonylag egyértelműen rajzolódik ki, ugyanakkor kevésbé tisztázott, hogy a képzési idő alatt, a képzés mely *tartalmi* célozzák meg ezeket a személyiségjellemzőket.

A szaktudáshoz (szaktárgyi) szükséges képességek jól körülírtak, de ez a pályán működőknél csak az oktató-munka színvonalának garantálhatja:

Célként kell szerepeljen a pedagógus-hallgatóknál egy olyan általános személyiségfejlesztési folyamatot megindítani, ami a sikeres pályaidentifikáció szempontjából lényeges feltétel.

Ez azért is fontos, mert a pályaszocializációs folyamatok irányítását a képző intézmény csak a pályának adekvát személyiség tulajdonságokkal rendelkező hallgatók esetében oldja meg sikeresen (Szilágyi, 1987.)

Feltételezésünk szerint a pszichológia elméleti irányai közül a személyiségközpontú megközelítés kiemelése a tanárképzésben azért indokolt, mert a szereppartner (tanár-gyerek) együttműködésének hatékonyságát csak a kettőjük személyiség-találkozása garantálhatja.

Rogers meggyőződését elfogadva: az egyetlen tanulási mód, amely jelentősen befolyásolja az emberek viselkedését, a felfedező, belülről kezdeményezett tanulás "javasolunk személyiségfejlesztő eljárások alkalmazását. A személyiségfejlesztő program a tanárképzésben felfogható mint identitásminta – képzési művellet, mely szociális tanulás útján működik.

Általános célként fogalmazható meg a problémamegoldás képessége, a pszichikus folyamatok jó integrációs szintje, a viselkedés megfelelő szervezése – mint fejlődés mutatók.

Indokolja még a hallgatói személyiségfejlesztés bevezetését az a tapasztalat is, hogy az ismereti (kognitív) és a cselekvési körben történő fejlődés nem jár okvetlenül együtt az általános személyiségfejlődéssel.

Gyakori, hogy jó intellektuális fejlődés mellett az indulati, érzelmi fejlődés elmarad. A fejlesztő programok kidolgozása során figyelembe kell venni a következő szempontokat.

➤ Olyan együttműködési keretet kell adni a képzésben, ami-
ben tisztázódhatnak a hallgatók számára saját igényeik, erőforrásaik,

kockázatvállalásuk, motivációik. Az, hogy fentiek alapján hogyan definiálják magukat. Kulcsfogalom a tréning, a gyakorlás.

> Számolni kell azzal, hogy az én-azonosság dimenzióinak tisztázását csoportélmény átélésével érdemes biztosítani, ahol a szociális és személyes identitás felismerése a cél. A csoport motiváció-fenntartó és motivációerősítő, ezért személyiségváltoztató hatások közvetítésére alkalmas.

A fejlesztő program végrehajtásánál figyelembe kell venni azt a személyiség-fejlettségi szintet, amely a hallgatókat jellemzi.

A személyiségfejlesztő program elméleti háttere:

A program építkezési struktúráját Piaget szocializációs modelljére támaszkodva javasoljuk:

A szocializáció Piaget rendszerében három, egymásra épülő fejlődési szakaszba megy végbe. Érzelmi, értelmi és szociális hangsúlyú szakaszokban. A kognitív fejlődési szakaszokhoz Piaget szocializációs szinteket rendel.

Minden értelmi szakasznak adott a szociális megfelelője:

- > emocionális töltésű szint érzelmi tárgyállandóság igénye
- > önállóság, autonóm törekvések
- > decentráálás, megfordíthatóság.

Piaget modellje alapján a pedagógus hallgatók életkoruk, és az annak megfelelő kognitív fejlettségi szint szerint a szociális hangsúlyú szakaszba kell beilleszteni. A tapasztalatok szerint azonban az elemzett három szocializációs szint valamennyi jellemzője együttesen jelen van. A képzés elején intenzívebben működnek az érzelmi hangsúlyú szakasznál leírt jellemzők. A képzés későbbi szakaszában megjelennek az önállóság és autonóm törekvések, de ezt a képző intézmény nem tekintette olyan tényezőként ami érdemes számbavételre. Pedig fontos hogy az "átvétel", a befogadás ne passzív, hanem cselekvő legyen.

(A jelenlegi hallgatói szerep inkább konformitásra nevel, mintsem kreativitásra.)

A mindennapi, spontánnak érzett viselkedés szociálisan előírt, meghatározott normák szerint zajlik. Ezeket a személyiségfejlődés során kell begyakorolni. Vagyis a pedagógus szerep viselkedési normái is tanulhatók.

Hipotézisünk szerint (Piaget szocializációs modelljét elfogadva) az egyén minden pozícióváltásnál újrajárja a háromszakaszos szocializációs fokokat korábbi mezőváltásainak tapasztalatai alapján

determinált sebességgel és ütemben. Minden váltásnál újra vissza kell állítani a személynek saját egyensúlyi állapotát. Ennek az egyensúlyteremtésnek vannak tanulható stratégiái. Vagyis az átmenetileg elhomályosodó referenciapontok, kiszámíthatatlan reakció – kimenetelek, szubjektíve ismeretlenség – bizonytalanság élményeként jelennek meg.

Csak az újraintegrált személyiségállapot kedvező alap a speciálisan tanári technikák valós elsajátításához.

Utolsó elméleti indoklásunk Super self-concept elmélete, amely összefüggésbe hozható Piaget modelljével:

Super:	self-concept létrejötte (önismeret)
	self-concept átvitele egyéni pályaképbe (kognitív szakasz)
	self-concept megvalósítása (társas hangsúly)

A tanárszakos hallgatókra vonatkozó személyiség- és képességfejlesztő program

A hallgatók életkora, az ifjúkor az a fejlődési szakasz, amely az önmegfogalmazás és megvalósítás írásába vivő külső ingerek fogadásában tekinthető szenzitív periódusnak. Egy tudatosan tervezett személyiségfejlesztő program elősegíti az indentitásszervezést, és egyben módosítja a személy környezethez való viszonyát. Személyiségfejlesztő technikákkal meg lehet alapozni, illetve fel lehet erősíteni azokat az általános személyiségjellemzőket, amelyekre építve kialakíthatók speciális pedagógiai képességek, és azok hatékonyan működhetnek.

Fejlesztő program leírása, indoklása:

Általános személyiségfejlesztés:

I. félév	Önismeret (érzelem)
II. félév	Értékfeltárás (kognitív)
III. félév	Kommunikációs-képesség
	Szociális
	Konfliktuskezelési-képesség

Speciális tanári képességfejlesztés:

IV. félév	Gordon-féle tanári hatékonyság tréning
V. félév	Döntési stratégiák
VI. félév	Kreativitás-fejlesztő

Az önismereti félév céljait a Racionális Emocionális Terápia szerint fogalmazzuk meg: a módszer megtanítja a résztvevőket önmaguk elfogadására. Önellfogadason azt értik, hogy a tagok "tudomásul veszik saját képességeik, vonásaik, viselkedéseik komplex együttesét." (Ellis 1957.)

Feltételezik, hogy az egyének önmaguk hozzák létre saját érzelmeiket, így képesek megtanulni, hogy milyen módon tarthatják azt ellenőrzésük alatt.

Megkülönböztetnek adekvát és inadekvát érzéseket, ahol a megfelelő reakciók elősegítik a személy alkalmazkodási céljait, az inadekvát érzésekből a személy nem profitál.

Ebben a fejlesztő szakaszban a fő cél a saját érzélem felismerése, kezelése. A játék-technikákat azokra a szerepkörökre érdemes építeni, amelyekkel kapcsolatban érzelmek tisztázását kívánjuk elérni: gyerek-szülő, gyerek-gyerek, diák-tanár, diák-diák szerepekben.

Ebben a szakaszban csoportra vonatkozó célt is érdemes megfogalmazni:

kapjanak a tagok relatív biztonságélményt, szokják az együttműködés ilyen formáját (a képzési rendszeren belül ez jelenleg idegen).

Az értékfeltáró félév elméleti indoklása, céljai

Az értékek mint generalizált, absztrakt kulturspecifikus képződmények, a társadalmi elvárások kognitív reprezentációi. Másrészt a kompetencia és erkölcs egyéni igényeinek képviselői is. Indokolt a fejlesztő programban ezen szimbólumok felismerhetőségét biztosítani.

Célja, hogy felfedje azt a sajátos személy-szintű feldolgozását a társadalmi értékeknek, amelyek a hallgatók kognitív struktúráját jellemzik.

A hangsúly a személy-szintű feldolgozás megismerésére tevődik, vagyis arra, ahogyan a foglalkozások tartalmát adó feltáró

munkában teljesen vagy részlegesen elutasítanak értékeket, vagy átalakítják, illetve újrastrukturálják azokat.

Cél, hogy a hallgatók megtapasztalják, hogy az értékeik mennyiben döntés–befolyásoló, cselekvésre mozgósítók, milyen orientáló erővel bírnak. Perczel Tamás (1990) szerint a munkához való szubjektív viszony olyan, a tapasztalatok függvényében dinamikusan változó kognitív struktúra, ahol az elsődleges struktúraszervező elem az érték.

Az értéktisztázó foglalkozások három személyiségdimenzióban járulnak hozzá a szakmai kompetencia fejlesztéséhez: autonómia, pedagógiai – identitás, értékpreferencia.

Hazánkban 1985-ben indultak meg értékfeltáró stratégiákkal végzett kísérletek pedagógusok körében, és jelentős eredményeket hoztak (Szilágyi 1987.)

Elsősorban elősegítették a pedagógiai értékek és társadalmi értékek közötti diszkrepancia csökkentését, ezáltal az ellentmondás okozta feszültség is csökkent. A személyiség konszenzust tudott teremteni választott értékei, és cselekvéseit befolyásoló értékek között. (Szilágyi 1987.)

Gordon-féle Tanári Eredményesség Tréning

Tréning–csoportnak megfelelő didaktikus, célirányos foglalkozások. Egy adott viselkedési sávon kíván változást előidézni.

A humanisztikus pszichológiai irányzatnak megfelelően szervezett foglalkozásokon mindvégig tekintetbe kell venni azt a tételt, hogy az emberi létezés, emberi kölcsönhatásban valósul meg. Az ember képes tudatos lenni, és ezt a tudatosságot képes fejleszteni. Tud felelőssé válni, célokat kitűzni. Ugyanakkor önálló osztatlan egység amelyben minden részterület hat egymásra.

Általánosságban a tanári tréning azt célozza, hogy az önmagával harmóniában élő, másokkal kölcsönhatásban működő tanár úgy tudja ezt az együttműködést szervezni, hogy azt mindkét fél sérülésmentesen, önmaga és a másik gazdagodásával élje át. A foglalkozások konkrét technikákat sajátítatnak el, amelyek a következőket célozzák:

➤ Problémahelyzetben döntési-képesség, mérlegelés, megoldási stratégia kiválasztása. (Ez a stratégia már ismert lesz a RET-ből és az értékfeltáró félév munkájából is.)

➤ Kommunikáció tisztaságára, kongruenciájára való rátanulás az elsődleges érzelmek definiálása alapján, a másik érzelmeinek valós percepciója alapján. Ily módon az interakciós felek valódi intrapszichés történéseikkel lépnek be a társas helyzetbe, javítva ezzel is az interakciók minőségét.

➤ Decentrálás és szociális hatékonyság elsajátítása és problémakezelés megtanulása.

➤ Annak az élménynek a megtapasztalása, hogy a történések, események nem objektív külső erőként működnek, hanem saját felismert szükségleteik szerint azok alakíthatók, befolyásolhatók. Ezáltal szervezik a hallgatók a maguk vesztes–győztes nélküli társas kapcsolataikat.

Az előző félév feladatai döntően intrapszichés történéseket céloztak, ebben a gordoni szakaszban viszont minden feladathelyzet együttműködésre épít, mindig jelen van a Másik. Már nem az önpercepción van a hangsúly, hanem elsősorban a kapcsolaton, az együttműködés minőségén. Azokat az ismereteket, amelyeket az érzelme-fejlesztés és értéktisztázás adott, már eszközként lehet használni különböző feladathelyzetekben. A feladatok sokfélesége egyben sokféle interakcióra átvihető viselkedési elem megtanulását garantálta.

Egyik fő célja a tréningnek a felismert saját értékek kongruens megjelenítése a viselkedésben, valamint annak tisztázása, hogy ha változást kívánnak elérni az interakciós partner személyiségében, azt milyen technikával valósíthatják meg. A foglalkozások ezen technikák lépésről lépésre való elsajátítását teszik lehetővé.

Mindezek megtanulásával képessé válnak a hallgatók saját érzelmük és értékeik felismerésén túl arra is, hogy az interakcióik minőségi változásait és változtatásait értsék. Megélik azt, hogy minden verbális és nonverbális jelzésük a partnerből komplementer magatartást vált ki. Kulcsár Zsuzsa szerint, ha a jelzések repertoárja bővül, akkor a szociális környezet is bővül. (1981.)

A rogersi alapelveknek megfelelően a vezető a csoportot támasznyújtó közegnek tekinti, amelyben a közösségvállalás és a visszajelzés fontos szerepet tölt be. Az elfogadást, bizalmat és empátiát a vezető saját személyiségével modellálja.

Munkánkban arra kerestünk választ, hogy a pedagógusképzésben milyen szerepe van a különböző pszichológiai technikával végzett személyiségfejlesztésnek. Nem vizsgáltuk azt, hogy a pszicho-

lógia mint tantárgy milyen szerepet tölt be a képzésben, kizárólag a személyiségfejlesztés lehetőségeit kerestük.

Hipotézisünk volt, hogy a társadalom által igényelt feladatok, illetve tevékenységek vállalását segítő személyiségjellemzők kialakíthatók, felerősíthetők.

Feltételezzük, hogy a képzés későbbi időszakában a fejlesztő programot ki kell egészíteni olyan integráló, élményeket, ismereteket összefoglaló fejlesztéssel, amely az általános személyiségjellemzőre építve speciális pedagógusjellemzőket alakít ki. Mindez együttesen garantálja egy hatékonyabban működő pedagógus réteg munkábaállását.

Személyiségközpontú képzési programok az iskolai korosztályra vonatkozóan

Növekszik azoknak a gyermekeknek a száma, akik az iskolában nehézségekkel küszködnek, kudarcot vallanak. A nehézségek a környezetből, a helytelen nevelői felfogásból, a teljesítményorientált-ságból adódnak. Az "iskolabetegséget" amely több gyermek diagnózisa el lehetnek kerülni, ha az iskola, a család megfelelő közelítéssel, a személyiség helyesen értelmezett, humanisztikus felfogásával fogadná a gyermek viselkedését, képességeit.

Minden az iskolával és a teljesítménnyel kapcsolatban kialakult szorongás megszüntetéséhez ki kell alakítani a gyermekben az igényt a változtatásra és a környezetében (tanárok és szülők esetében is). A gyermek elfogadása és szeretete segíti, hogy vállalja a beilleszkedés nehézségeit és hogy segítőtje legyen környezetének is.

A tanulók között rendkívül sok az alulteljesítő gyermek és a másik véglet a tehetséges, jó és kiváló képességekkel rendelkezők és az úgynevezett "átlag".

A gyermekközpontú, humanisztikus elveket érvényesíteni kell minden nevelési koncepcióban.

A beilleszkedést, a szociális ügyességet alapvetően meghatározó az elismerés, megerősítés, a teljesítmény motiváció.

A felhalmozódó, meglévő tudás effektív akkor válik hasznossá, ha az nyilvánosságra kerül. A nyilvánosságra kerülést a személyiség fejlesztésével, a különböző nevelési módszerek alkalmazásával segíthetjük elő.

A fentieket a képzésbe beiktatva el lehet sajátítani, és gyakoroltatni kell a különböző technikákat, amelyek először a saját fejlesztésre, másodsor a tanulók fejlesztésére irányulnak.

A képzésben a pszichológiai szigorlatot követően vagy csoporttréninggel rendelkezők esetében felvehető lehetnének a következők:

- A – kommunikáció készségfejlesztés
- B – konfliktuskezelés
- C – tehetségfejlesztés, gondozás
- D – játék, drámapedagógia
- E – tanulási zavarok, prevenciója és korrekciója
- F – tanulási technikák és stratégiák
- G – készség, képesség- és személyiségfejlesztő gyakorlatok

A 1. Kommunikáció készségfejlesztés célja:

A tanári és tanulói kapcsolattartás hatékonyságának növelése, a kognitív teljesítményt meghatározó kommunikációs módok begyakoroltatása, elsajátíttatása

2. Feladat:

- A kölcsönös kommunikációt úgy működtetjük, ha a tanári kommunikáció fejlesztését vesszük alapul és az ott beiktatott gyakorlatokat életkornak megfelelően adaptáljuk.
- El kell sajátítani a kommunikáció főbb elveit, szabályait.
- Fel kell kelteni a figyelmet a kommunikációs gátlások és zavarok iránt.
- Mindez számtalan helyzet, bőséges élmény és tapasztalatcsere segítségével történhet.
- A két fél kommunikációja csak akkor konvergál, ha hasonló feladatokat kapnak.

3. Részletes tematika:

- a) Ismerkedés, érintkezés kultúrája
- b) A mindennapi kommunikáció problémái, zavarai
- c) Kommunikáció folyamata a gyakorlatban
- d) Páros és nyilvános kommunikáció és az arra adott reakciók
- e) A személyre orientált kommunikáció és a segítségkérés nyelve

f) túlélési stratégiák feloldása

A kommunikáció készségfejlesztés a személyiségfejlesztés szempontjából lényeges, ennek érdekében szükség van különböző tréningek, csoportfoglalkozások megtervezésére.

4. *A témához kapcsolódó módszerek közül:*

a strukturált, strukturálatlan megfigyelések
szituációs játékok

saját kommunikációs megnyilvánulások tudatosítása

önjellemezés készítése stb. használható

A kommunikációs folyamatok beírásával és begyakorlásával elérhető az ismeretelsajátítási tevékenység, a tanulói képesség megfelelő szintje.

Lehetőséget nyújt arra, hogy a gyermek az egyéni életnek értelmet adó személyes értékeket beépítse személyiségébe, önbecsülését, magabiztosságát gyarapítsa.

B. 1. *Konfliktuskezelés, döntéskészség-fejlesztés*

A felnőttkori kapcsolatok zavarai a gyermekkorra vezethetők vissza.

A legtöbb problémát az okozza, hogy a család és ezt követően az iskola sem fordít gondot a problémák, döntési helyzetek megoldására, és azoknak a technikáknak a begyakoroltatására, amelyek segítségükre sietnek az embernek.

Az életben a konfliktushelyzetek elkerülhetetlenek.

Konfliktuskezelés, döntéskészség-fejlesztés célja:

- Fejleszteni kell és erősíteni a konfliktustűrést
- Konfliktuskezelési technikák begyakoroltatása, okok feltárása, elhárításuk megtervezése
- (Önmagammal szembeni konfliktus alapjainak feltárása) A gyermek – saját magának elfogadása, amely mások elfogadását segíti.
- Probléma azonosítás és definiálás

Feladat:

A gyermekekkel több gyakorlatot kell megcsináltatni, olyanokat amely, modellizálja a problémaszituációkat. Ezekben a problé-

maszituációkban többféle alternatív, megoldást kell keresni és találni tréningek segítségével. Több lépésben történik a készségfejlesztés:

- alternatív megoldások keresése
- a következményekkel számolva
- a megoldások kidolgozásának lehetősége
- a problémamegoldó viselkedés együttes értelmezése

A szociális problémamegoldás fejlesztését külön programban az életkori szituációknak, helyzeteknek megfelelően kell kidolgozni.

Módszere: tréning, lehetőség szerint képmagnó alkalmazása

C. Tehetség gondozás, fejlesztés

A tehetség gondozás szükségszerű az olyan gyermekek számára, akik képességeiket tekintve igen jók, ill. akik iskolai teljesítményeikben alulteljesítenek és emiatt fejlesztésre várnak.

Szervezeti kereteket tekintve, vagy normál osztályokban és iskolákban taníthatók ezek a gyermekek differenciált foglalkoztatással, vagy kifejezetten erre a célra szerveződő ún. alapítvány iskolákban.

A tehetség gondozás célja:

- személyiségfejlesztés; önvédelem; önbecsülési, beilleszkedési nehézségek feloldásának technikáit kell megismertetni, és gyakoroltatni a gyermekekkel
- a speciális képességfejlesztés különböző formáit és lehetőségeit kell alkalmazni (attól függően mely képességeiben mutat különleges szintet)
- a tanulási stratégiák, kidolgozása a tehetség érdekében

A tehetség gondozás formája:

Csoportfoglalkozás és egyéni motivációs szint emelése. Intenzív képességfejlesztéshez készített segédanyag, megfelelő ütemezés. Szükség van komplex képességfejlesztésre és a kreativitás fejlesztésére is.

A tananyag felépítése:

Minden, a programba bekerülő gyermek munkája önismeret fejlesztő gyakorlattal kezdődne.

Erre épülnek a kreativitásfejlesztő gyakorlatok, feladatsorok, amelyek a speciális képességet fejlesztik. A programokat egymásra

épülő tananyag megszerkesztésével órai munkába, ill. órán kívüli foglalkoztatással lehet megoldani.

A közös foglalkozásokon külön figyelmet kell szentelni a fejlesztő csoporthatásokra. Szükség van jó motivációs alap megteremtésére, amely oldott, nyitott, alkotó jellegű légkörben logikai fejtörők, játékok szabad tevékenykedéssel történik.

A fentiekkel a többi tevékenységgel ellentétben időben jóval többet, számszerűleg is nagyobb mennyiségben kell foglalkozni.

A speciális feladatsorok, feladatok összeállítása a szaktanár feladata.

D. Dráma és játépedagógia

A dráma és játépedagógia pedagógiai módszer, amely kiváló lehetőséget nyújt a gyermeki személyiségfejlődésekhez.

A foglalkozás célja:

Dramatizáló játékok, improvizációs szerepjátékok segítségével kiegyensúlyozott személyiség nevelése. Formálódni kell a gyermek cselekvő megnyilvánulását és természetes önkifejeződését.

A foglalkozás feladata:

A gyermekek ismerjék meg játékkal érzelmi és fizikai teljesítő képességüket. Figyeljenek a tanulók a többiekre, és fogékonyá kell tenni őket az öröme és az egészséges életvitelre.

A foglalkozások alapjai és témái:

- > az érzelmi biztonság megteremtése, megszerzése
- > fontos a nyitottság, harmonikus, kreatív személyiség
- > olyan munkára készíti a gyermeket, amellyel magasabb szintű összetettebb tevékenységre készíti.
- > az elmélyülés képességének gyakoroltatása
- > a helyes viselkedés, modor elsajátíttatása
- > ízlés, esztétikai érzék fejlesztése
- > a foglalkozások alatt lehetőség van arra, begyakorolják hogyan bánjanak tárgyakkal, kellékekkel, jelmezekkel, testükkel, szavakkal.
- > mindez szerepek átélésével, alkotással történjen.

A foglalkozásokon résztvevő gyermekek, cselekvések és játék közben felfedezik saját külső és belső világukat a körülöttük lévő szociális világot és hatnak rá.

E. Tanulási zavarok prevenciója és korrekciója:

A tanulási nehézségekkel küzdő tanuló, iskolában való helytállása állandó stresszt, szorongást jelent számára. A nehézségek nem feltétlenül kognitív képességeinek hiányát jelentik, hanem beilleszkedési, szociális képességeinek hiányával magyarázhatók.

A teljesítményorientáltság, oktatási rendszerünk alapjául szolgál, amely nem elsősorban az alapok maximális elsajátítását tűzi ki célul. Egyre jobban megterhelő tanmenet miatt nincs lehetőség az egyénre, személyre szabott oktatásra.

A tanulási zavarral küzdő gyermek fóbiát produkál. Átlagos intelligenciával bír, nincsenek súlyos észlelési hiányosságai, mégis teljesítmény gyengülést mutat.

A tanulási zavarok prevenciójának foglalkozásait meg kell előznie szűrő, diagnosztizáló program. A konkrét fejlesztő programban a kognitív szférán túl a zavarokkal küzdő gyermekek személyiségét, énképét is alakítani, fejleszteni kell.

Az a szerencsés, ha a zavarokat minél korábban felfedezik, mert a változtatás esélye annál nagyobb.

A foglalkozások különböző korosztályokban mást – és mást emelhetnek ki, a menetüket tekintve hasonlóak, ill. majdnem azonosak.

A fejlesztő program 10–20 alkalmat jelent pszichológus és pedagógus számára.

A csoport vezetésében, mindannyian és váltva jelen vannak. A következő programozást lehet követni, ill. betartani mint *célt*:

- > térirányok, testviszonyok tisztázása (alsós gy. számára) mozgáskoordináció gyakorlása
- > közös játék, feladatalkotás, mozgásjátékok gyakorlása.
- > kognitív térképet alakító játékok, feladatok
- > fogalomtisztázás, értelmezés

Az iskolakezdés problémáit a fenti foglalkozások megkönnyítik.

A gyermekek életkora miatt a fejlesztő programot az életkorhoz kell adaptálni.

Különböző osztályokból kerülhetnek ki a csoport tagjai. A fejlesztő programok célja:

- > megszüntetni vagy oldani azt a bizonytalanságot ami a tanulási zavarral küzdő gyermek magatartására jellemző

- > megfelelő irányítás, és vezetés mellett a felszínre kerülő agressziót kezelni tudják
- > a kisebb korosztályra írt program logikai menetét követve több változatot dolgoznak fel utánzásos és karakterjátékok segítségével.

A tanulási zavarokkal küzdő gyermekek esetében a fent említett fejlesztő program (P. Balogh Katalin–Kalmár M.) a hatásos és semmiképpen sem a teljesítménycentrikus "korrepetálás" csoport bevezetése.

F. Tanulási stratégiák és technikák

A tanulók önálló vagy kezdetben irányított tanulása szorosan összefügg az alkalmazott eljárásokkal és a tanulás eredményességével.

Az ismeretátadás és elsajátítás hatékonyságát a feldolgozás és visszaadás folyamata mutatja meg. A jelenlegi tanulási zavarokkal küzdők körében igen sok probléma abból adódik, hogy nem rendelkeznek megfelelő tanulási technikákkal. Szükség van tanulási készség fejlesztésre.

A tanulmányi teljesítményében kudarcot valló gyermekek körében figyelembe kell venni a következőket:

- > kiválasztás (osztályfőnök szelekcións tevékenységének eredménye)
- > csoportfoglalkozások különböző módszerek, stratégiák alkalmazásával

Felhasználhatók azok a már kipróbált technikák, amelyeknek anyagát, a program eredményét szakirodalom formájában ismertették.

Elemi tanulási stratégiák

Bonyolultabb tanulási stratégiák (lásd. Szitó Imre: A tanulási stratégiák fejlesztése c.)

A fenti program alkalmazásához mint azt már említettem, szükség van a tanulási stílus felmérésére, melyeket részesítik előnyben, ill. melyeket alkalmazzák.

A fejlesztésben a kognitív és motívációs tényezőket kell kiemelni.

Minden program összegzéssel zárul, amely a következő tréning hatékonyságát emeli.

Az iskola 1. osztályában már indítani kellene tanulási motivációt fejlesztő foglalkozással és a tanulási módok ismertetésével, ill. azzal, hogy a tanítónő mondja meg, hogyan lehet tanulni a különböző anyagokat. Ez azt feltételezi, hogy a képzőkben oktassák a tanulási technikákat és stratégiákat meghatározott óraszámban, kb. 20 órában.

G. Készség, képesség- és személyiségfejlesztő gyakorlatok

A) Kreativitás-fejlesztés:

Az eddig tervezett foglalkozásokban, gyakorlatokban mindenhol előfordul a kreativitás fejlesztése. Külön azért szükséges ez a foglalkozás, mert a gyermekek nagy többsége gondolkodásmódjában, találékonyságában, kockázatvállalásban alulfejlett.

A fejlesztéshez kapcsolódó gyakorlatok lehetővé teszik a személyiség rugalmas, nyitott, eredeti megnyilvánulásait és ezzel minden területen való alkalmazását.

Cél:

- > a gyermek kíváncsiságának felkeltése, játékos, tevékeny, egészséges beállítódásának alakítása
- > szociális érzékenységek fejlesztése
- > eredeti alkotókészség kialakítása és erősítése
- > találékonyság, nyitottság – a fejlesztés érdekében

Helyzetek és gyakorlatok:

1. Nyelvi, verbalizáció készségnövelő játékok
2. Praktikus kreativitásfejlesztés
3. Esztétikai érzékenységsfejlesztés

B) Nonverbális készségek fejlesztése

- > érzelmek fejlesztése
- > imitációs készség fejlesztése

A fentiekén kívül az önismereti, énképfejlesztő gyakorlatok célzott tervezésére is szükség van.

I R O D A L O M

- A közoktatás megújítását segítő pedagógusképzés és továbbképzés koncepciója. = MKM-bizottság előterjesztésének vázlata 1993.
- Bagdy Emőke–Telkes József: Személyiségfejlesztő módszerek az iskolában.
- Balázsne Csuha Mária–Estefánné Varga Magdolna–Koczka Ferenc–Forgó Sándor–Ludányi Ágnes: Pályaszocializációs kutatás az egri Tanárképző Főiskolán. = EKTF Eger, 1992.
- Estefánné Varga Magdolna: Vázlat a képzés tartalmára és időkeretéhez. = Eger, 1993.
- Frücht László–Hegyiné F. Gabriella–Martonné T. Márta–Szitó Imre: Tanulási készség tréning serdülők számára. = Iskolapszichológia 14.
- Hanák Zsuzsa–Vargáné Dávid Mária: Kommunikációs ismeretek és készségfejlesztés (kísérleti tanterv a szoc. ped. szakos hallgatók tananyagához). = 1993. Eger Kézirat
- Kalmár Hajnalka: Tíz alkalom (Tanulási zavarok korrekciójához kapcsolódó fejlesztő programok). = Iskolapszichológia 5.
- Kulcsár Magda: Személyiség–Pszichológia. = Tankönyvkiadó: Bp. 1981.
- Perczel Tamás: Életstratégia, foglalkozási szerep, értékorientáció = Pszichológia a gyakorlatban. Akadémia Kiadó, Bp. 1990.
- Szilágyi Klára: A Super-féle munkaérték kérdőív. = In.: Érték és Munka. Oktatás Kutató Intézet, Bp. 1987. Szerk.: Szilágyi Klára
- Szilágyi Klára: Tanulmányaikat befejező főiskolai hallgatók értékvalasztásának eredményei. = In.: Érték és Munka. Szerk.: Szilágyi Klára, Oktatás Kutató Intézet Bp. 1987.
- Szilágyi–Völgyesy: Pályafejlődés vizsgálatának módszertani lehetőségei a felsőoktatásban. = Oktatás Kutató Intézet, 1985. Bp.
- Szitó Imre: A tanulási stratégiák fejlesztése. = Iskolapszichológia 2.
- Szitó Imre: Kommunikáció az iskolában. = Iskolapszichológia 7.
- Tehetségfejlesztő műhelyek: Feladatgyűjtemény 9–11 éveseknek. = Győr, 1992.